

Дехтяренко Х.О.
гімназія «Академія» м. Києва,
випускниця,
вихованка КЗПО «Київська Мала академія наук учнівської молоді»
Науковий керівник: к.е.н., доц. Біла І.С.

ГЕНДЕРНІ РОЛІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОРИВУ

Війна значно вплинула на зміну сприйняття та виконання гендерних ролей в українському суспільстві, що особливо помітно на вітчизняному ринку праці. Мобілізація та масова еміграція мільйонів громадян спричинили дефіцит працівників-чоловіків для заповнення вакансій у традиційно «чоловічих» професіях, і саме жінки під час війни активно обіймають ці посади. У 2023 році серед 240 тисяч працевлаштованих завдяки Державній службі зайнятості України, 66% становили жінки. Вони працювали за спеціальностями, раніше характерними переважно для чоловіків, такими як машиністки насосних установок, водійки, операторки верстатів із програмним керуванням, гірниці, вантажниці тощо [1].

Процеси, які наразі відбуваються на ринку праці України, є викликом для усталеного суспільного устрою, але водночас – можливістю для економічного зростання країни. Метою дослідження є розкриття змін у гендерних ролях, спричинених війною, у контексті зайнятості населення, а також пропозиція одного з шляхів для ефективної інтеграції жінок у традиційно “чоловічі” професії через систему освіти.

Гендер – це соціально сконструйоване явище, зумовлене певною культурою та способами сприйняття реальності суспільством. До того ж, він є не просто складовою індивідуальної ідентичності, але й фундаментом для організації суспільства, його правил і структур, а також для розуміння ролей, обов’язків і взаємодії між людьми. Варто наголосити, що хоча поняття гендеру часто розуміють як різницю між чоловіками та жінками, ця відмінність надмірно перебільшена та є наслідком соціальних структур, а не вроджених біологічних особливостей. Гендер не є успадкованим чи фіксованим, а варіюється залежно від культури, часових періодів та соціального контексту. Він відображає суспільні норми та ієрархії, а отже посилює динаміку влади й нерівність між чоловіками та жінками. На основі уявлень про гендер сформувалися гендерні ролі [2].

Гендерні ролі – це соціально очікувана поведінка, ставлення та обов’язки, які суспільство приписує індивідам на основі їхнього гендерного сприйняття. Ролі визначаються культурними стандартами й підкріплюються численними соціальними інститутами: сім’я, освіта та ЗМІ. Вони мають суттєві відмінності в різних суспільствах та історичних періодах, але їх часто об’єднує ієрархічний характер, що виражається в позиціонуванні чоловіків у домінуючих ролях, а жінок – у підлеглих. Наприклад, у контексті традиційних гендерних ролей, для жінок

акцент спрямовується на турботу, а для чоловіків – на лідерство чи силу. Подібний розподіл ролей впливає на соціальні очікування та професійні рішення окремих осіб [2].

Як наслідок, стереотипи, пов'язані зі здібностями як чоловіків, так і жінок, створюють перешкоди в досягненні рівних можливостей. Прикладами можуть слугувати наступні тенденції.

1. Певні професії вважаються виключно «чоловічими» (інженерія) або «жіночими» (медсестринство), що значно обмежує індивідуальний вибір кар'єри.

2. Жінки у сферах, де домінують чоловіки, часто мають репутацію «надто агресивних» або «недостатньо жіночних», тоді як чоловіки у сферах, у яких переважно працюють жінки, піддаються стигматизації.

3. Жінки часто стикаються з бар'єрами на шляху до керівних посад через очікування суспільства та упередження. Особливо якщо жінки мають вищу продуктивність, ніж чоловіки, їх іноді критикують за те, що вони кидають виклик традиційним гендерним нормам.

4. Багато жінок все ще працює на низькооплачуваних роботах з обмеженими можливостями до кар'єрного зростання, причиною чого виступають культурні уявлення про їхні ролі на робочому місці.

Воєнний конфлікт та кризове становище мають значний вплив на економічний та соціальний прогрес країни. Україна не єдина держава, яка зазнала значних змін у сприйнятті та виконанні гендерних ролей.

У ході Другої світової війни уряд Великої Британії активно залучав жіноцтво до роботи в традиційно «чоловічих» професіях для заміни чоловіків, відправлених на фронт. Наприклад, велика кількість жінок працювала на заводах із виробництва зброї та боєприпасів. За даними Міністерства праці, близько 7,75 мільйонів були задіяні у виробничому секторі. Організація Women's Land Army забезпечувала їм робочі місця в галузі сільського господарства й у такий спосіб підтримувала продовольчу безпеку країни. Також жінки служили в Women's Auxiliary Air Force та інших підрозділах, у яких вони виконували обов'язки радистів, механіків і пілотів допоміжної авіації. Функціонування міської та сільської інфраструктури залежало від водійок автобусів, трамваїв і вантажівок [3].

Участь жінок у виробництві та інших раніше «чоловічих» професіях призвела до змін соціальних стереотипів. Жінки продемонстрували свою компетентність, що стало поштовхом до подальшої боротьби за гендерну рівність. Навіть після воєнного конфлікту багато з них все ще не мали бажання повернутися до своїх традиційних ролей. Результатом стало постійне зростання їхньої участі у сфері зайнятості.

Великобританія часів Другої світової війни може слугувати прикладом для України. Масове залучення жінок до традиційно «чоловічих» професій не лише врятувало британську економіку під час кризи, але й стало каталізатором створення більш інклюзивного ринку праці після війни. Україна, яка стикається з

аналогічними викликами сьогодні, може використати цей досвід для модернізації власного ринку праці.

Одним із інструментів, який дозволить більш ефективно інтегрувати жіноцтво в традиційно «чоловічі» професії, є освіта. Умовний поділ галузей полягає не стільки в неможливості виконувати ту чи іншу роботу, скільки в гендерних стереотипах про чоловіків та жінок. Освіта являє собою соціальну структуру, яка впливає на формування та сприйняття гендерних ролей. Отже доцільно просувати наступну парадигму уже на рівні загальної середньої освіти: жінки можуть успішно реалізовувати себе не лише в традиційно «жіночих» сферах, але й у «чоловічих», при цьому демонструвати високий рівень компетентності та досягати значних результатів. Водночас, важливо надати численні програми, які дають змогу поглиблено вивчати та здобувати практичні навички в STEM (4 тісно пов'язані напрямки: наука, технології, інженерія та математика). При зміненому уявленні гендерних ролей та сильної академічної підготовки, продуктивність жінок у «чоловічих» професіях зростає, а ймовірність того, що вони повернуться до традиційних ролей після війни, зменшується.

Отже, на ринку праці України відбуваються трансформаційні процеси у розумінні гендерних ролей. Війна змушує все більше жінок працювати за спеціальностями, які згідно з традиційним розподілом гендерних ролей у суспільстві, трактуються як чоловічі. Однак історичний досвід іншої держави демонструє, що вимушений процес можна перетворити на ефективний. Одним із шляхів для досягнення цієї мети є популяризація певної моделі мислення через систему освіти та надання широких можливостей для здобуття знань у «чоловічих» спеціальностях. В умовах війни з РФ та післявоєнної відбудови, Україна потребує створення та розвитку інклюзивного ринку праці, аби втримати економіку сьогодні та забезпечити її процвітання у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Нинько Д. Як жінки замінюють чоловіків на ринку праці в Україні. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-zinki-zaminuut-colovikiv-na-rinku-praci-v-ukraini/a-68037179> (дата звернення: 10.11.2024).
2. Kimmel M. S. *The Gendered Society: monograph*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2009. P. 472 (дата звернення: 12.11.2024).
3. Smith H. L. *The Womanpower Problem in Britain during the Second World War. The Historical Journal*. 1984. Vol. 27, no. 4. P. 925-945. URL: <https://doi.org/10.1017/S0018246X00018161> (дата звернення: 18.11.2024).

Загорний А. А.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студент БП-1 «Економіка»